

FN-deklarationen om grundläggande rättsprinciper för offer för brott och maktmissbruk antogs av Generalförsamlingen i december 1985.

Deklarationen, som i dagligt tal kallas FN:s brottsofferdeklaration, anger grundläggande principer som ska gälla för brottsoffer och utgör därmed en standard för vad brottsoffer ska kunna begära av omvärlden. Man kan urskilja fyra huvudprinciper i deklarationen;

- ersättning från gärningsmannen,
- ersättning från staten,
- rätt till nödvändig materiell, medicinsk, psykisk och social hjälp av frivilliga eller offentliga organ
- tillgång till den egna processen och rättvis behandling.

Det kanske allra viktigaste är att deklarationen slår fast att brottsoffer ska behandlas med medkänsla och respekt.

Dokumentet är inte juridisk bindande. För att genomföra de målsättningar som finns i deklarationen måste dessa inlemmas i inhemsk lagstiftning. Däremot har brottsofferdeklarationen en politisk och symbolisk kraft. Den antogs med konsensus och har därför ansetts ha en särskild tyngd.

Deklarationen behandlar brottsoffer utifrån ett mycket brett perspektiv. Den består av två delar; den ena behandlar offer för traditionell brottslighet och är betydligt mer utförlig än den andra delen som rör offer för maktmissbruk från statens sida.

Den internationella rätten har tagit upp brottsoffer i många sammanhang. Andra internationella organisationer än FN har också antagit dokument om brottsoffer. Den Europeiska Unionen exempelvis har på senare år uppmärksammat brottsoffers situation och antagit lagstiftning om brottsoffer. Dessutom finns det bestämmelser i andra FN-dokument av betydelse för särskilda grupper av brottsoffer. Brottsofferdeklarationen är en grund för övriga dokument och den

har därför också kommit att kallas för ”brottsoffrens Magna Charta”.

Att utarbeta och enas om ett internationellt dokument för brottsoffer är en oerhört grannliga uppgift. Dels ska deklARATIONEN gälla i ett stort antal länder med många olika rättssystem och i länder med olika syn på brott och brottsoffer, dels är brottsoffer sinsemellan olika och har olika behov beroende på vilket brott de utsatts för osv. Dessutom har det inom brottsofferrörelsen funnits varierande synsätt på vad som bör göras för att förbättra brottsoffers situation.

FN-deklARATIONEN säger inte särskilt mycket om vad som behövs göras för att förverkliga dess intentioner. Därför har FN på senare år utarbetat en manual och en handbok till deklARATIONEN. Dessa finns tillgängliga på engelska på Brottsoffermyndighetens hemsida.

DeklARATIONEN har dessvärre inte fått någon större uppmärksamhet i Sverige. På initiativ av Brottsoffermyndigheten och på uppdrag av Utrikesdepartementet har en översättning av deklARATIONEN därför framställts. Den är gjord av Zacharias Jacobsson, auktoriserad översättare. Brottsoffermyndigheten ser det som en viktig uppgift att sprida kännedom om deklARATIONENS innehåll. Att trycka och sprida en svensk översättning tror vi kan bidra till att fler åtgärder vidtas för att leva upp till deklARATIONEN. Vi hoppas att myndigheter och organisationer som får deklARATIONEN i sina händer kan se till att detta verkligen äger rum!

Britta Bjelle
Generaldirektör för Brottsoffermyndigheten

Deklaration om grundläggande rättsprinciper för offer för brott och maktmissbruk

A/RES/40/34
29 nov 1985
96:e plenarmötet

GENERALFÖRSAMLINGEN;

SOM ERINRAR OM att Förenta nationernas Sjätte kongress om förebyggande av brott och behandling av lagbrytare rekommenderade att Förenta nationerna skulle fortsätta sitt nuvarande arbete på utveckling av riktlinjer och normer med avseende på missbruk av ekonomisk och politisk makt,

SOM ÄR MEDVETEN OM att miljontals människor i hela världen lider skada till följd av brott och maktmissbruk och att dessa offers rättigheter inte har erkänts i tillräcklig utsträckning,

SOM ERKÄNNER ATT offer för brott och offer för maktmissbruk, och ofta även deras familjer, vittnen och andra som bistår dem, orättfärdigt drabbas av förlust eller skada och att de dessutom kan drabbas av umbäranden när de bistår vid beivrande av lagbrytare,

1. Bekräftar nödvändigheten av att godkänna nationella och internationella åtgärder för att säkerställa ett allmänt och verkningsfullt erkännande av, och respekt för, offers för brott och maktmissbruk rättigheter,

2. Betonar behovet av att främja framsteg av alla stater i deras strävan att uppnå det målet, utan förfång för misstänkta eller lagbrytares rättigheter;

3. Antar Deklarationen om grundläggande rättsprinciper för offer för brott och maktmissbruk, som är ett tillägg till denna resolution, vars syfte är att hjälpa regeringar och det internationella samfundet i deras strävan att säkerställa rättvisa och hjälp till offer för brott och maktmissbruk;

4. Uppmanar Medlemsstaterna att vidta de åtgärder som krävs för att förverkliga de bestämmelser som återfinns i Deklarationen och, för att minska brotten enligt vad som anges i det följande, sträva efter:

(a) Att genomföra sociala program, hälso-program, inklusive mentalhälsoprogram, utbildningsprogram, ekonomiska program och särskilda brottsförebyggande program för att minska antalet brott och uppmuntra bistånd till offer i trångmål.

(b) Att främja samhälleliga insatser och allmänhetens medverkan i brottsförebyggande;

(c) Att regelbundet ompröva befintlig lagstiftning och praxis för att säkerställa en lyhördhet för växlande förhållanden, och att anta och genomdriva lagstiftning som förbjuder handlingar som bryter mot internationellt erkända normer beträffande mänskliga rättigheter, företags beteende och annat maktmissbruk;

(d) Att skapa och förstärka resurser för upptäckt, beivrande och dömande av dem som gör sig skyldiga till brott;

(e) Att främja röjande av relevant information för att utsätta myndigheters och företags beteende för granskning av allmänheten, och andra sätt att öka lyhördheten för allmänhetens intressen;

f) Att främja efterlevnad av uppförandekoder och etiska normer, särskilt internationella normer, av statstjänstemän, inklusive polis-, kriminalvårds-, sjukvårds-, socialtjänstpersonal och militär personal samt affärsföretags personal;

(g) Att förbjuda praxis och förfaranden som bidrar till missbruk, såsom internering på hemliga plats och isolerad internering.

(h) Att genom ömsesidigt judiciellt och administrativt bistånd samarbeta med andra stater i sådana frågor som uppspårning och förföljande av lagbrytare, utlämning av dessa samt konfiskation av deras tillgångar, som ska användas som vederlag till offren;

5. Rekommenderar att alla lämpliga åtgärder vidtas på internationell och regional nivå:

(a) För att främja utbildningsaktiviteter som syftar till att gynna fasthållande vid Förenta nationernas standarder och normer och minska möjligt missbruk;

(b) För att främja samarbete inom ingripande forskning om sätt på vilka brotten kan minskas och offer bistås, och att främja informationsutbyte om de effektivaste sätten att genomföra detta på;

(c) För att ge direkt bistånd till regeringar som begär det, som är avsett att hjälpa dem att minska brotten och lindra offrens belägenhet;

(d) För att utveckla sätt och resurser till att ombesörja lösningar åt offer i de fall då nationella kanaler kan vara otillräckliga;

6. Uppmanar Generalsekreteraren att anmoda Medlemsstaterna att regelbundet rapportera till Generalförsamlingen om implementeringen av Deklarationen, och om åtgärder som vidtagits av dem i det syftet;

7. Uppmanar också Generalsekreteraren att utnyttja de möjligheter, som alla relevanta organ och organisationer inom Förenta nationerna erbjuder, att bistå Medlemsstater med att, närhelst det behövs, förbättra resurserna till skydd för offren både på nationell nivå och genom internationellt samarbete;

8. Uppmanar vidare Generalsekreteraren att främja Deklarationens mål, särskilt genom att säkerställa att den får största möjliga spridning;

9. Anmodar fackorganen och de andra enheterna och organen inom Förenta nationernas

system, andra relevanta mellanstatliga och icke statliga organisationer samt allmänheten att samarbeta i förverkligandet av Deklarationens bestämmelser.

TILLÄGG

Deklaration om grundläggande rättsprinciper för offer för brott och maktmissbruk

A. Offer för brott

1. "Offer" innebär personer som, enskilt eller gemensamt, har lidit skada, inklusive fysisk eller psykisk skada, känslomässigt lidande, ekonomisk förlust eller väsentlig försämring av sina grundläggande rättigheter, genom handlingar eller underlåtelser som strider mot strafflagar som gäller i Medlemsstaterna, inklusive de lagar som förbjuder brottsligt maktmissbruk.

2. En person kan, enligt denna Deklaration, betraktas som ett offer, oavsett om förövaren är identifierad, gripen, åtalad eller dömd och oavsett familjerelationen mellan förövaren och offret. Termen "offer" innefattar också, då så är tillämpligt, nära släktingar eller anhöriga till det direkta offret och personer som har lidit skada då de ingripit för att bistå offer i trångmål eller för att förhindra brott.

3. De bestämmelser som återfinns häri ska gälla alla, utan åtskillnad, såsom ras, hudfärg, kön, ålder, språk, religion, nationalitet, politisk eller annan åsikt, kulturbetingad tro eller sedvänjor, egendom, härkomst eller familjeställning, etniskt eller socialt ursprung, och handikapp.

Tillgång till rättvisa och rättvis behandling

4. Offer ska behandlas med medkännande och respekt för sin värdighet. De har rätt att få tillgång till rättsväsendet och omedelbar upprättelse, enligt vad nationell lagstiftning medger, för den skada som de har tillfogats.

5. Judiciella och administrativa mekanismer ska vid behov skapas och förstärkas för att sätta offer i stånd att få upprättelse genom formella eller informella förfaranden som är snabba, rättvisa, billiga och tillgängliga. Offer ska informeras om sina rättigheter då de söker upprättelse genom dessa mekanismer.

6. De judiciella och administrativa processernas lyhördhet för offrens behov ska främjas genom att:

(a) Offren informeras om sin roll och förfarandenas omfattning, val av tidpunkt och utveckling samt om förberedelsen av sina mål, särskilt då det gäller grova brott och då de har begärt sådan information;

(b) Offrens åsikter och sak tillåts framföras och beaktas vid lämpliga skeden i förfarandena då deras personliga intressen påverkas, utan förfång för den anklagade och i överensstämmelse med det relevanta nationella straffrättsliga systemet;

(c) Lämplig hjälp ombesörjes åt offren under rättsprocessen;

(d) Åtgärder vidtas för att minimera olägenheterna för offren, skydda deras privatliv, då så behövs, och säkerställa deras skydd samt deras familjers och vittnens skydd, mot hot och vedergällning;

(e) Onödiga förseningar undviks vid förberedelsen av mål och verkställandet av beslut eller förordnanden som tillerkänner offren skadestånd.

7. Informella mekanismer för lösning av tvister, inbegripet medling, skiljeförfarande och sedvanerätt eller inhemska metoder, ska då så är lämpligt användas för att underlätta förlikning och upprättelse för offer.

Ersättning

8. Lagbrytare eller tredje personer som är ansvariga för deras uppträdande ska, då så är tillämpligt, skäligen ersätta offer, deras familjer eller anhöriga. Sådan ersättning ska innefatta återlämnande av egendom eller betalning för den lidna skadan eller förlusten, ersättning för kostnader som ådragits till följd av brottet, ombesörjande av tjänster och återställande av rättigheter.

9. Regeringar ska se över sin allmänna praxis, sina förordningar och lagar för att överväga ersättning som ett tillgängligt alternativ till domar i brottmål, förutom andra straffpåföljder.

10. I fall av väsentlig skada på miljön ska ersättning, om beslut om sådan fattas, så långt möjligt innefatta återställande av miljön, återuppbyggande av infrastrukturen, ersättande av samhällsliga inrättningar samt ersättning för kostnader för omflyttning, närhelst skadan resulterar i svåra störningar i ett samhälle.

11. Då tjänstemän eller andra ombud som handlar i offentlig eller halvoffentlig ställning har brutit mot nationella strafflagar, ska offren få ersättning från den stat vars tjänstemän eller ombud hade ansvaret för den skada som tillfogats. Då den regering under vars myndighet den brottsliga handlingen eller underlåtelsen inträffade inte längre existerar ska efterträdande stat eller regering ombesörja ersättning till offren.

Kompensation

12. Då kompensation inte går att utverka till fullo från lagbrytaren eller andra källor ska Staterna sträva efter att ombesörja ekonomisk kompensation till:

(a) Offer som har lidit väsentlig fysisk skada eller försämring av den fysiska eller psykiska hälsan till följd av grova brott;

(b) Familjen, särskilt anhöriga till personer som har dött eller blivit fysiskt eller psykiskt invalidiserade till följd av brottet.

13. Skapande, förstärkande och utökning av nationella medel för kompensation till offer ska uppmuntras. Då så är lämpligt kan också andra medel skapas för detta ändamål, inklusive i de fall då den Stat i vilken offret är medborgare inte har möjlighet att kompensera offret för skadan.

Hjälp

14. Offren ska få nödvändig materiell, medicinsk, psykologisk och social hjälp genom statliga, frivilliga, samhällsbaserade och inhemska resurser.

15. Offren ska informeras om tillgången till hälso- och sjukvård och socialtjänst och annan relevant hjälp och snabbt få tillgång till dessa.

16. Personal inom polisen, rättsväsendet, hälso- och sjukvården och socialtjänsten och annan berörd personal ska få utbildning som gör dem lyhörda för offrens behov, och riktlinjer för att säkerställa riktig och omedelbar hjälp.

17. Vid tillhandahållande av tjänster och hjälp till offer ska uppmärksamhet ägnas de som har särskilda behov på grund av arten av den skada de tillfogats eller på grund av faktorer som de som nämns i stycke 3 ovan.

B. Offer för maktmissbruk

18. "Offer" innebär personer som, enskilt eller gemensamt, har tillfogats skada, inklusive fysisk eller psykisk skada, känslomässigt lidande, ekonomisk förlust eller väsentlig försämring av sina grund-läggande rättigheter, genom handlingar eller underlåtelse som ännu inte utgör brott mot nationella strafflagar men av internationellt erkända normer rörande mänskliga rättigheter.

19. Staterna ska överväga att med sin nationella lagstiftning införliva normer som förbjuder maktmissbruk och tillhandahåller kompensation åt offer för sådant missbruk. Sådan kompensation ska särskilt innefatta ersättning och/eller kompensation, och nödvändigt materiellt, medicinskt, psykologiskt och socialt bistånd och stöd.

20. Staterna ska överväga att göra upp om multilaterala internationella fördrag rörande offer, enligt definitionen i stycke 18.

21. Staterna ska regelbundet ompröva befintlig lagstiftning och praxis för att säkerställa en mottaglighet för växlande förhållanden, vid behov anta och genomdriva lagstiftning som förbjuder handlingar som utgör allvarligt missbruk av politisk eller ekonomisk makt samt främja principer och mekanismer för förebyggande av sådana handlingar och utveckla och göra lätt tillgängliga lämpliga rättigheter och kompensation åt offer för sådana handlingar.